

Nr 195.

Ankom till riksdagens kansli den 28 maj 1940 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avlönings- och statsbidragsbestämmelser i anledning av undervisningens inställande till följd av bränslebrist m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I en den 15 mars 1940 dagtecknad proposition (nr 195) har Kungl. Maj:t, under återopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i nämnda statsrådsprotokoll förordats meddela bestämmelser angående statsbidrag till icke statliga läroanstalter.

I samband härmed har utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herrar *R. Wagnsson* och *D. Norman* (I: 198) och den andra inom andra kammaren av herr *T. Ekdahl* (II: 254), i vilka hemställts, att riksdagen med bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts proposition nr 195 måtte uttala:

att extra ordinarie lärares vid folkskola löneförmåner, då läraren hindras att tjänstgöra på grund av undervisningens temporära inställande till följd av vid krig eller krigsfara vidtagna anordningar eller med anledning av bränslebrist, böra utgå enligt principiellt samma grunder som lönen till extra ordinarie lärare vid statliga och vid högre kommunala läroanstalter,

att bestämmelserna om löneförmånerna i motsvarande fall för timlärare vid folkskola böra avse med statsmedel avlönade timlärare i läroämne samt

att löneförmånerna för de lärare, som avses i propositionen nr 195 vid innevarande riksdag, böra vid undervisningens inställande på grund av bränslebrist beräknas efter i huvudsak de grunder som av 1939 års urtima riksdag godkänts för det fall, att lärare hindrats tjänstgöra till följd av vid krig eller krigsfara vidtagna anordningar.

Beträffande motiveringen till nyssnämnda yrkande får utskottet hänvisa till motionen I: 198.

Genom cirkulär den 16 februari 1940 (nr 70) till skolöverstyrelsen m. fl. myndigheter har Kungl. Maj:t meddelat bestämmelser angående rätt för statens folkskolinspektörer och skolöverstyrelsen att lämna medgivande angående undervisningens inställande till följd av bränslebrist. Sedermera har Kungl. Maj:t genom kungörelse den 23 februari 1940 (nr 91) med hänsyn till rådande bränslebrist förordnat, att undervisningen vid de läroanstalter och med sådana anstalter jämförliga kurser, vilka stode under skolöverstyrelsens inseende, skulle med vissa undantag vara inställd under tiden från och med den 4 mars 1940 till påskledighetens början samma år.

Såväl i cirkuläret som i kungörelsen föreskrevs, att undervisningstid, som gått förlorad genom undervisningens inställande, skulle återläsas, innan läsåret 1940/41 toge sin början; skolöverstyrelsen dock obetaget att, om särskilda skäl därtill förelåge, medgiva avkortning av undervisningstiden för läsåret 1939/40.

I fråga om lärarpersonalens avlöningsförmåner i anledning av undervisningens inställande till följd av bränslebrist har *skolöverstyrelsen* med skrivelse den 29 januari 1940 framlagt förslag till kungörelse i ämnet. Häröver hava *allmänna lönenämnden* och *statskontoret* den 22 februari 1940 var för sig avgivit infordrade utlåtanden.

Departementschefen har anfört huvudsakligen följande:

Vid sitt ställningstagande i förevarande fråga hade departementschefen ansett sig böra utgå från, att stängningstiden kunde betraktas såsom ferietid. Återläsningstiden finge i så fall anses som en del av läsåret.

I anslutning härtill förordade departementschefen, att lärare, som avlönades för kalenderår och som följaktligen ägde rätt att uppbära lön under ferietid, skulle för den tid undervisningen inställts till följd av bränslebrist äga uppbära de avlöningsförmåner, som skulle tillkommit honom å tjänsten, om han under sagda tid bestritt densamma. Uppenbarligen borde läraren dock icke vara berättigad uppbära högre avlöningsförmåner än som tillkomme honom under ferietid. Kunde läraren icke fullgöra den i vederbörlig ordning föreskrivna återläsningen, borde tjänstledighet beviljas honom. Under denna tjänstledighet borde han vara skyldig vidkännas löneavdrag enligt vanliga grunder.

Om stängningstiden jämställdes med ferietid, bleve följden, att lärare utan rätt att uppbära lön under sådan tid icke komme i åtnjutande av någon lön för stängningstiden. I fråga om de mera fast anställda av dessa lärare, vilka haft berättigad anledning att vid planläggningen av sina ekonomiska förhållanden räkna med löneinkomst under stängningstiden, ansåge departementschefen sig dock böra föreslå undantag härifrån. Det syntes nämligen skäligt, att möjlighet bereddes dessa lärare att om de åtog sig återläsningsskyldighet utbekomma ett belopp, motsvarande avlöningsförmånerna för stängningstiden. När läraren sedermera fullgjorde återläsning, borde vid utbetalningen av de avlöningsförmåner, som enligt vanliga grunder tillkomme honom för återläsningstiden, avdrag ske med det belopp, som han uppburit för stängningstiden. Emellertid kunde det förväntas, att stängningstiden i allmänhet komme att vara några dagar längre än

återläsningstiden, vilket kunde sägas innebära en motsvarande förkortning av läsåret 1939/40. Det syntes skäligt, att de avlöningsförmåner, som utbetalats för dessa överskjutande dagar, icke avdroges å de på återläsningstiden belöpande avlöningsförmånerna utan finge oavkortade behållas av läraren. Kunde läraren icke fullgöra återläsning eller del därav, borde tjänstledighet meddelas honom, därvid han bleve skyldig att vidkännas löneavdrag enligt vanliga grunder. I den mån läraren icke erhöle anställning för återläsningstiden, bleve han givetvis icke berättigad till någon avlöning. Därest i anledning av nu angivna förhållanden de avlöningsförmåner, vilka tillkomme läraren för återläsningstiden, understege det belopp, som utbetalats för den mot återläsningstiden svarande delen av stängningstiden, borde läraren vara skyldig återbetala skillnaden. Kungl. Maj:t torde dock för särskilda fall böra kunna dispensera från denna återbetalningsskyldighet. Vad nu sagts syntes böra tillämpas å lärare, vars anställning omfattade minst hela vårterminen 1940. Beträffande timplärare torde därjämte böra fordras, att läraren vore ålagd en undervisningsskyldighet av minst 20 veckotimmar.

För de mindre fast anställda lärarna, alltså i allmänhet tillfälligt anställda vikarier, ävensom för andra timplärare än nyss sagts syntes som regel icke några särskilda avlöningsbestämmelser erfordras i anledning av skolornas stängning på grund av bränslebristen. För vissa fall förefölle det dock skäligt, att sådana särbestämmelser meddelades. Som exempel kunde nämnas en lärare med långvarig tjänstgöring inom undervisningsväsendet, vars anställning avsåge nästan hela vårterminen 1940 eller som hade anställning för en del av vårterminen i ett skoldistrikt och för återstoden i ett annat distrikt; även regelmässigt anställda timplärare med lägre undervisningsskyldighet än 20 veckotimmar komme här i betraktande. Det syntes departementschefen angeläget, att de lokala skolmyndigheterna finge möjlighet att till sådana lärare utbetala skäligt belopp för stängningstiden. Förutsättning härför borde dock vara, att läraren förväntades behöva anlitas för återläsningen. Dessutom måste läraren givetvis hava åtagit sig att fullgöra sådan återläsning. Beträffande sådan lärares skyldighet att vidkännas avdrag å de på återläsningstiden belöpande avlöningsförmånerna och eventuellt återbetala någon del av det belopp, som utbetalats för stängningstiden, borde i stort sett motsvarande regler tillämpas som för de mera fast anställda lärarna. Någon rätt för lärarna att under alla förhållanden behålla den del av det för stängningstiden utbetalade beloppet, som belöpte på de dagar, med vilka stängningstiden finge överstiga återläsningstiden, borde dock icke särskilt stadgas.

Skolöverstyrelsens förslag om rätt att tillgodoräkna stängningstiden för uppflyttning till högre löneklass ansåge departementschefen sig böra i huvudsak biträda. Dock måste bland annat bestämmelse meddelas i syfte att förhindra att lärare, som icke ägde rätt till lön under ferietid, finge tillgodoräkna såväl stängningstiden som återläsningstiden.

Inom finansdepartementet hade utarbetats förslag till kungörelse med bestämmelser om avlöning till vissa befattningshavare i statens och kommunens tjänst under tiden för undervisningens inställande till följd av bränslebrist m. m. Kungörelseförslaget innefattade föreskrifter i överensstämmelse med vad i det föregående förordats. Förslaget avsåge samma lärarkategorier som det av överstyrelsen framlagda författningsförslaget, med undantag dock för lärare i fortsättningsskolor samt lärare i slöjd och hus-

hållsgöromål vid folkskolor. Därjämte avsåge förslaget nomadlärare samt sådana befattningshavare, vilka i avlöningshänseende vore likställda med folk- och småskollärare.

Det vore angeläget, att bestämmelser i ämnet omedelbart utfärdades. Departementschefen tillstyrkte att så skedde. Även i de fall, då undervisningen framdeles kunde komma att begränsas eller inställas till följd av bränslebrist, torde för de i kungörelseförslaget avsedda lärarkategorierna böra meddelas bestämmelser i huvudsaklig överensstämmelse med förslaget. Jämväl för lärare i slöjd och hushållsgöromål vid folkskolor samt för lärare vid fortsättningsskolor, privatläroverk, folkhögskolor och andra ifrågakommande statliga eller statsunderstödda läroanstalter borde bestämmelser meddelas i anslutning till de grunder, som i det föregående angivits.

Därest bestämmelser utfärdades enligt ifrågavarande förslag torde vissa föreskrifter behöva meddelas beträffande statsbidrag till icke statliga läroanstalter. Sålunda syntes böra stadgas, att statsbidrag finge utgå enligt eljest gällande grunder utan hinder därav, att undervisningstiden till följd av bränslebrist avkortades. Måhända erfordrades ytterligare några statsbidragsbestämmelser av väsentligen formell natur.

Bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela sådana statsbidragsbestämmelser, som nyss angivits, borde inhämtas av riksdagen. Avlöningsbestämmelserna torde, därest de utformades i enlighet med vad här förordats, icke vara av beskaffenhet att behöva underställas riksdagens prövning. Redogörelse för desamma syntes dock böra lämnas riksdagen.

Utskottet.

Kungl. Maj:t har den 15 mars 1940 utfärdat kungörelse (nr 148) med bestämmelser om avlöning till vissa befattningshavare i statens och kommuns tjänst under tiden för undervisningens inställande till följd av bränslebrist m. m. Kungörelsen reglerar avlöningsförhållandena under det s. k. kokslovet för tre kategorier av lärare med nyreglerad avlöning, nämligen *dels* lärare med avlöning för kalenderår eller budgetår (ordinarie lärare, extra ordinarie lärare vid statliga eller högre kommunala läroanstalter), *dels* lärare med avlöning för läsår och anställda för hela vårterminen 1940 (extra ordinarie folk- och småskollärare, extra lärare vid statliga läroanstalter, vissa vikarierande lärare och timplärare), *dels slutligen* övriga lärargrupper.

Lärare, som avlönas för helt år och som följaktligen äger rätt att uppbära lön under ferietid, skall enligt kungörelsen såsom regel äga uppbära oavkortad lön under kokslovet. Kan han icke fullgöra vederbörligen bestämd återläsning bör tjänstledighet för återläsningstiden beviljas honom med löneavdrag enligt vanliga grunder.

De kategorier icke-ordinarie lärare i statens och kommuns tjänst, vilka enligt gällande grunder avlönas för läsår och således icke äro berättigade till avlöning under den tid, då vid läroanstalterna ferier inträffa, skulle enligt kungörelsen under vissa förutsättningar — bland annat att vederbörande lärare åtager sig att fullgöra vederbörligen bestämd återläsning — få helt eller delvis behålla sin lön under kokslovet. Å andra sidan skulle de

bliva skyldiga att vidkännas avdrag å avlöning som tillkommer dem för återläsningstiden. Härvid är emellertid att märka, att vid utbetalning av på återläsningstiden belöpande avlöningsförmåner avdrag skall ske endast med det belopp, som utbetalats för *så många dagar* av kokslovet, som återläsningstiden omfattar. Om kokslovet exempelvis omfattade 16 dagar och återläsningstiden kommer att omfatta exempelvis allenast 12 dagar, skall alltså vid den ifrågavarande uppgörelsen avdrag ske endast med det belopp, som till läraren utbetalades för 12 dagar av kokslovet. Överskottet får läraren behålla. Detta överskott ökas dessutom ytterligare — utöver skillnaden mellan lön för det högre och lön för det lägre antalet dagar — därigenom att procenttalet för det rörliga tilläggets beräkning är högre under andra än under första kvartalet 1940.

Vad sålunda och i övrigt i den ifrågavarande kungörelsen föreskrivits har icke givit utskottet anledning till erinran. Härav följer, att utskottet icke kan tillstyrka det i motionerna I: 198 och II: 254 framställda yrkandet. Beträffande innehållet i nämnda motioner anser sig utskottet emellertid böra anföra följande.

Såvitt av för utskottet tillgängliga uppgifter framgår, få — i motsats till vad i motionerna anföres — en extra ordinarie statsanställd lärare och en extra ordinarie folkskollärare, placerade i samma löneklass och i samma ortsgrupp, vidkännas minskning i sina årslöner med exakt samma belopp, därest de under återläsningstiden exempelvis äro inkallade till militär tjänstgöring med B-avdrag. Beträffande vikarierande lärare må vidare framhållas, att dessa enligt gällande avlöningsgrunder själva hava att stå risken av att sjukledighet eller — under viss förutsättning — inkallelse till militär tjänstgöring inträffar under lästid och sålunda förorsakar mistning av lön, som eljest skulle hava utgått. Därest emellertid i hithörande fall liksom ock i de fall, då den ordinarie läraren återinträtt i tjänst och själv fullgör återläsningen, en tillämpning av de i kungörelsen stadgade grunderna angående återbetalningsskyldighet skulle för den enskilde läraren medföra uppenbart obilliga konsekvenser, torde det kunna förväntas, att Kungl. Maj:t begagnar sig av den i kungörelsen angivna dispensmöjligheten. Utskottet anser sig dock i detta sammanhang böra giva uttryck åt en förväntan, att de ordinarie lärarna för sin del skola medverka till att fullgörandet av den återläsningsskyldighet, som vikarierna åtagit sig och vilken dessa lärare under förhandenvarande förhållanden kunna anses äga anspråk på att få fullgöra, icke obehörigen försvåras.

I anledning av vad i motionerna anförts beträffande timlärare vid folkskoleväsendet har utskottet, som inhämtat att den i kungörelsen iakttagna indelningen betingats av formella skäl, allenast velat framhålla önskvärdheten av en så vitt möjligt enhetlig reglering av dessa lärares avlöningsförmåner under det nu ifrågavarande inställandet av undervisningen.

Utskottet tillstyrker det i propositionen begärda bemyndigandet för Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser angående statsbidrag till icke statliga läroanstalter.

Utskottet har vidare uppmärksammat, att Kungl. Maj:t den 7 maj 1940 avlatit cirkulär (svensk författningssamling nr 303) till skolöverstyrelsen m. fl. myndigheter angående beredande av ledighet åt lärjungar vid vissa läroanstalter för deltagande i lantbruksarbete m. m. Enligt cirkuläret må lärjungar i vissa klasser under vårterminen 1940 i erforderlig utsträckning beviljas ledighet under högst tre veckor för deltagande i lantbruksarbete eller i arbete inom lantbrukarhem. Vidare föreskrives, att, om så på grund av de beviljade ledigheterna prövas oundgängligen erforderligt, undervisningen må för läraravdelning vid folkskola eller för klassavdelning vid annan av ifrågavarande läroanstalter kunna av skolstyrelse, rektor eller föreståndare under högst tre veckor helt inställas. Återläsningsskyldighet föreskrives icke. Då på grund av vad sålunda i nämnda cirkulär stadgats det i vissa fall kan inträffa, att en lärare helt eller delvis hindras att fullgöra honom eljest åliggande tjänstgöring, finner sig utskottet böra föreslå, att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att meddela de föreskrifter med avseende å lärares avlöningsförmåner ävensom statsbidrag till icke-statliga läroanstalter, som med hänsyn till föreliggande förhållanden kunna befinnas påkallade i anledning av den nu omhandlade ledigheten för lantbruksarbete m. m. under vårterminen 1940. Utskottet förutsätter härvid, att därest en liknande anordning i fråga om ledighet för vissa lärjungar befinnes vara av behovet påkallad för tid efter utgången av vårterminen 1940, förslag angående erforderliga avlönings- och statsbidragsbestämmelser i vederbörlig ordning kommer att underställas riksdagens prövning. Utskottet anser sig emellertid i detta sammanhang — i anslutning till vad i ovannämnda cirkulär stadgas — böra understryka, att helt inställande av undervisningen i läraravdelning eller klassavdelning för ifrågavarande ändamål bör så vitt möjligt undvikas. Enligt utskottets mening bör därjämte övervägas, huruvida icke lärare, som får sin undervisning för viss tid helt inställd av anledning, som nu sagts, och vilken under sådan tid anses böra erhålla oavkortad lön, kan tagas i anspråk för annan tjänstgöring inom sådana arbetsområden, där förstärkning av arbetskrafterna kan befinnas önskvärd, exempelvis inom krisförvaltningen.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,
att riksdagen må

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 198 och II: 254, bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 15 mars 1940 förordats, meddela bestämmelser angående statsbidrag till icke statliga läroanstalter;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela erforderliga avlönings- och statsbidragsbestämmelser vid tjänstgöringshinder för lärare vid statliga och kommunala läroanstalter i anledning av lärjungarnas ledighet för lantbruksarbete m. m. under vårterminen 1940.

Stockholm den 28 maj 1940.

På statsutskottets vägnar:

PER GUSTAFSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Gustafsson* i Benestad, *Nilsson* i Malmö, *Oscar Olsson*, *Asplund*, *Ström* i Lidköping, *Heiding*, *Carlström*, *Larsson* i Varberg, *Boman*, *Ekströmer*, *Sandorf* och *Bergman*; samt

från andra kammaren: herrar *Jansson* i Falun, *Magnusson*, i Skövde, *Törnkvist*, *Eriksson* i Stockholm, *Danielsson*, *Persson* i Falla, *Jonsson* i Eskilstuna, *Andersson* i Prästbol, *Andersson* i Södergård, *Bergström*, *Hansson* i Rubbestad och *Viklund*.
